

De stad en de stadswelden van Bunschoten

*Informatie over de stad en de stadswelden van
Bunschoten ter gelegenheid van de Open
Monumentendag*

Centrum voor Erfgoed & Cultuur
Bunschoten-Spakenburg

Op het eerste gezicht zijn het gewoon wat stukjes weiland. Maar in werkelijkheid vormen de zogenaamde stadswelden een bijzonder en uniek monument. Het is een gebied met hoge archeologische waarde en waarbij het westelijke deel zelfs is aangewezen als rijksmonument.

Geschiedenis

De stadswelden liggen achter de erven van de bebouwing aan beide zijden van de Dorpsstraat. De oorsprong van de stadswelden gaat ver terug in de tijd. Nadat Bunschoten rond het jaar 1200 was ontstaan, kreeg de plaats al voor 1355 stadsrechten van de bisschop van Utrecht. Een belangrijke reden voor de bisschop om deze stadsrechten toe te kennen was omdat het grondgebied van Utrecht (destijds het Nedersticht) alleen bij Bunschoten en Eemnes aan de Zuiderzee grensde.

Zodra Bunschoten stadsrechten kreeg, beveiligden de inwoners hun stad met een 'borchwal' en een 'stat grafte'. De boerderijen en woningen werden binnen deze 'vesting' gebouwd. De versterking bestond waarschijnlijk uit niet meer dan een aarden wal met daaromheen een moerassig gebied in de vorm van een gracht. Mogelijk was er ook sprake van een aarden omwalling met palissaden. Poorten gaven toegang tot de stad. In het straatwerk van de Dorpsstraat is zowel aan de noordzijde als aan de zuidzijde aangegeven waar deze hebben gelegen.

De bebouwing concentreerde zich langs de Dorpsstraat. Om de groei van de jonge stad te kunnen opvangen, werd tussen de Dorpsstraat en de grachten een soort van uitbreidingsplan aangelegd. Het bestond uit een patroon van vierkante stukken grond die werden omgeven door aarden wallen die als wegen dienst moesten gaan doen. Deze wallen sloten op zeven plaatsen aan op de Dorpsstraat. Via deze dwarsverbindingen was het uitbreidingsplan vanaf de 'hoofdstraat' toegankelijk.

Verwoesting

In het begin van de vijftiende eeuw raakte Bunschoten betrokken bij een oorlog tussen de bisschop van Utrecht en Philips de Goede, de hertog van Bourgondië (waaronder Holland ressorteerde). Bunschoten koos de zijde van de hertog. Enkele jaren later, in 1428, sloten de bisschop en de hertog vrede. Daarna kreeg Bunschoten van de bisschop de rekening gepresenteerd. Het stadje werd verwoest en van de geplande uitbreidingen kwam in de eeuwen daarna niets terecht. Pas na de Tweede Wereldoorlog is een deel van de oostelijke stadsweiden bebouwd.

Bunschoten bleef lange tijd een plaats met een agrarische achtergrond. Een stad met een middeleeuws uitbreidingsplan dat niet is gerealiseerd. Eeuwenlang bleven de contouren van het uitbreidingsplan gehandhaafd. Helaas lag het gebied in de ruilverkaveling zoals die rond 1950 in Bunschoten plaatsvond. De stukken grond die voor een deel alleen via de burgwallekes waren te bereiken en veelal niet aansloten op de boerenerven langs de Dorpsstraat, waren niet praktisch voor de agrarische bedrijven. In de nieuwe situatie moesten ze aansluiten aan de erven van de verschillende boerderijen. Daarvoor werden de burgwallekes gelijk gemaakt met de rest van het gebied, sloten werden gedempt en het gebied werd anders ingedeeld door het graven van nieuwe sloten.

Al snel na de tweede 'verwoesting' van de stad Bunschoten werd duidelijk hoe belangrijk het gebied was. Het werd in 1967 door de minister aangewezen als een beschermd archeologisch monument. Helaas net 15 jaar te laat terwijl het bijna 600 jaar in stand was gebleven.

Uniek gebied

Het gegeven dat de stadswelden in Bunschoten voor een belangrijk deel als archeologisch rijksmonument zijn aangewezen, geeft aan dat het een belangrijk historisch geografisch element is. Niet alleen voor de gemeente, maar voor heel ons land.

In Nederland zijn geen andere voorbeelden bekend van een uitbreidingsplan dat in de middeleeuwen is ontworpen en dat vervolgens niet is gerealiseerd. Van veel steden zijn resten uit de agrarische fase van de geschiedenis verdwenen onder latere uitbreidingen. Er zijn geen andere voorbeelden bekend, waarbij de agrarische wortels van de stad in de vorm van onbebouwde stadswelden binnen de voormalige vestingwerken goed herkenbaar zijn. Dat maakt de situatie in Bunschoten uniek.

Historische waarde

Deze unieke situatie van een stad met een niet gerealiseerde stadsaanleg die vervolgens als agrarisch gebied in stand is gebleven, maakt dat het gebied een grote historische waarde heeft. De stadswelden zijn groter dan alleen de weilanden die beschermd zijn. Beschermd zijn alleen die weilanden tussen Stadsspui, Stadsgracht en Burgwal. Bij de oorspronkelijke stadsuitleg horen niet alleen de stadswelden, maar ook de dwarsverbindingen naar de Dorpsstraat, de stadswelden aan de zuidzijde van de Burgwal en de oostzijde van de Dorpsstraat en de restanten van de stadspoorten in de Dorpsstraat.

Voor meer informatie:

<https://www.monumentenbunschoten.nl/open-monumentendag>

Wilt u meer informatie of hebt u vragen over het erfgoed in de gemeente Bunschoten? Neem dan contact op met het Centrum voor Erfgoed & Cultuur, Oude Schans 47-63, 3752 AH Bunschoten-Spakenburg.
Email: info@monumentenbunschoten.nl

Stadswelden

OMD Bunschoten